

Bijlage 1 NOTA NAAR AANLEIDING VAN HET SCHRIFTELIJK OVERLEG

Met belangstelling heb ik kennis genomen van de vragen die leden van uw Kamer hebben gesteld naar aanleiding van de brief van 3 september 2013, over het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen buiten de landbouw (Kamerstuk 27 858, nr. 215).

Hieronder treft u mijn reactie aan.

De vragen en reacties zijn per fractie gegroepeerd.

Vragen van de leden van de VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie vragen of de staatssecretaris met haar voornemen wil aangeven dat alle gebruik van gewasbeschermingsmiddelen onnodig is?

Geïntegreerde gewasbescherming gaat uit van een aantal stappen om ziekten en plagen te bestrijden. Eerst worden preventieve maatregelen toegepast, zoals vruchtwisseling of het gebruik van goed uitgangsmateriaal. Indien die maatregelen ontoereikend zijn, worden niet-chemische maatregelen toegepast. Indien ook die maatregelen niet het benodigde resultaat opleveren, wordt chemische gewasbescherming toegepast. Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen is in agrarische sectoren op dit moment vaak nog noodzakelijk voor een goed product.

De leden van de VVD-fractie lezen dat de beweegredenen van de staatssecretaris voor het toekomstig verbod op professioneel gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op verhardingen, op sport- en recreatieterreinen, op overige terreinen, zoals parken en voor het toekomstig verbod op particulier gewasbeschermingsmiddelengebruik is gelegen in haar verantwoordelijkheid voor een goed milieu en de gezondheid van mensen. Kan de staatssecretaris aangeven welke specifieke onaanvaardbare effecten het genoemde gebruik heeft op het milieu en de gezondheid, mede in ogenschouw nemende de uitspraak van het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen (Ctgb) dat bij het toelaten van een middel reeds heeft vastgesteld dat er geen onaanvaardbare effecten te verwachten zijn bij het gebruik volgens de voorschriften?

Een gewasbeschermingsmiddel wordt toegelaten tot de Nederlandse markt, indien het kort gezegd geen onaanvaardbare effecten heeft voor onder meer het milieu. De toelatingsbeoordeling wordt door het Ctgb uitgevoerd, op grond van de Europese Gewasbeschermingsverordening (1107/2009).

Op grond van de Europese Richtlijn duurzaam gebruik van pesticiden (2009/128) moeten beperkingen worden gesteld aan het toegelaten gebruik. Die beperkingen kunnen voortvloeien uit nationaal beleid om drinkwaterknelpunten te verminderen en om kwetsbare groepen te beschermen. De nota 'Gezonde Groei, Duurzame Oogst' bevat dergelijk nationaal beleid.

De leden van de VVD-fractie constateren dat de staatssecretaris in een brief (Kamerstuk 27 858 nr. 209) heeft aangekondigd om de Regeling Uitzondering Bestrijdingsmiddelen (RUB)-lijst wat betreft gewasbeschermingsmiddelen voorlopig te handhaven en de intrekking op te schorten tot een nader te bepalen tijdstip, in afwachting van nadere duidelijkheid van de Europese Commissie en de toezegging van de staatssecretaris van Infrastructuur & Milieu dat zij voor de zomer van 2014 met een voorstel zal komen hoe om te gaan met basisstoffen en laag-risicostoffen. Kan de staatssecretaris aangeven op welke wijze zij hiermee rekening heeft gehouden in haar brief? Kan de staatssecretaris voorts aangeven in hoeverre het ministerie van Economische Zaken betrokken is geweest bij de totstandkoming van deze brief?

In de brief van 1 juli 2013 heeft staatssecretaris Dijkema van Economische Zaken aangegeven dat zogenoemde RUB-middelen op basis van laag-risicostoffen en basisstoffen vooralsnog in Nederland blijven toegelaten tot de markt. Die middelen worden zowel binnen als buiten de landbouw gebruikt. Het College voor de toelating van

gewasbeschermingsmiddelen en biociden is gevraagd de voorgenomen intrekking van die RUB-toelatingen op te schorten.

De brief van 3 september 2013 ziet niet op de toelating van gewasbeschermingsmiddelen tot de Nederlandse markt, maar op het realiseren van een duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen buiten de landbouw.

Ik heb hierover overleg gehad met staatssecretaris Dijksma van Economische Zaken.

De leden van de VVD-fractie merken op dat in het regeerakkoord staat dat de Rijksoverheid goedkoper, flexibeler en efficiënter gaat werken, met minder bestuurlijke en ambtelijke drukte en regeldruk. Tevens is de ambitie in het regeerakkoord opgenomen om te komen tot een structurele verlaging per 2017 met 2,5 miljard euro (ten opzichte van 2012) van regeldruk voor bedrijven, professionals en burgers. Ook wordt de minder meetbare maar zeer merkbare regeldruk aangepakt. Kan de staatssecretaris aangeven hoe het voornemen te rijmen is om het gebruik van op Europees en nationaal niveau zorgvuldig en streng beoordeelde producten te verbieden? Is hier geen sprake van volstrekt onnodige bestuurlijke en ambtelijke drukte en regeldruk?

Het gebruik van technisch haalbare en financieel betaalbare niet-chemische technieken zal worden voorgeschreven. De voorkeur van niet-chemische technieken boven chemische, vloeit voort uit de uitgangspunten voor geïntegreerde gewasbescherming. Die uitgangspunten of stappen worden in de reactie op de eerste vragen van de leden van de VVD-fractie geschetst. Er worden dan ook geen producten verboden, maar het gebruik van chemische gewasbescherming in specifieke situaties zal niet langer zijn toegestaan.

Degene die chemische onkruidbestrijding op verhardingen professioneel toepast, moet thans voldoen aan een zeer omvangrijke set emissiereducerende voorschriften, de zogenoemde DOB-methode. Vervanging van deze gedetailleerde, gelimiteerde uitzonderingen, vermindert het aantal regels.

In dit verband wordt opgemerkt dat agrarische sectoren zich de komende jaren vergaande inspanningen moeten getroosten voor een duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmaatregelen. Ook van sectoren buiten de landbouw mogen inspanningen worden verwacht de volksgezondheid en (drink-)waterkwaliteit beschermen.

De leden van de VVD-fractie vragen naar de totale extra kosten die gemeenten, overheden en bedrijven kwijt zullen zijn aan beheersing van ziekten, plagen en onkruiden, als er niet meer gewerkt kan worden met gewasbeschermingsmiddelen? Kan de staatssecretaris daarvan per sector een overzicht sturen? Hoe verhoudt zich dit met de lastendruk voor het bedrijfsleven en de burger? Zij zijn van mening dat indien deze vragen niet naar volledigheid beantwoord kunnen worden en er geen volwaardige en kostenneutrale alternatieven zijn voor middelen met glyfosaat een verbod op het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen voor sport- en recreatieterreinen onwenselijk is. Daarom roepen de leden van de VVD-fractie de staatssecretaris op om eerst alle gevolgen voor alle sectoren in kaart te brengen en tot die tijd geen onomkeerbare stappen te nemen. Is de staatssecretaris hiertoe bereid en is zij ook bereid om deze gevolgen in samenwerking met de sectoren in kaart te brengen?

In het rapport 'Inventarisatie onkruidbestrijding op verhardingen'¹ is geen berekening opgenomen van de totale meerkosten voor geheel Nederland. Een dergelijke extrapolatie is niet verantwoord, onder meer vanwege de ruime bandbreedten in de kostprijzen van (niet-)chemische onkruidbestrijding.

¹ Rapport 'Inventarisatie onkruidbestrijding op verhardingen', bijlage bij Kamerstuk 27 858, nr. 146

Het rapport is opgesteld in samenwerking met de sectoren, inclusief producenten. Tientallen (gemeentelijke) terreinbeheerders en dienstverlenende aannemers hebben medewerking verleend. Op basis van enquêtes en interviews geeft het rapport duidelijkheid over de technische haalbaarheid en de financiële betaalbaarheid van een verbod.

Een vervolgonderzoek dat volgens hetzelfde principe wordt opgesteld over het gebruik op overige terreinen, krijgt uw Kamer voor het einde van het jaar toegestuurd.

Zoals in de brief reeds uiteengezet is sprake van een ambitieus tijdspad. Ik wil de voortgang monitoren en met uw kamer bespreken. Het eerste moment betreft de bespreking van het onderzoek met uw kamer. Voor opschorting van het tijdspad bestaat nu geen aanleiding.

De leden van de VVD-fractie vragen of het voorstel van de staatssecretaris draagvlak heeft in de samenleving. Kan de staatssecretaris aangeven of het voorgenomen verbod op een breed draagvlak kan rekenen in de samenleving en dus zal worden nageleefd? Hoe worden risico's van illegale import en internetbestellingen ingeschat? Hoe zal de handhaving worden georganiseerd? Waarom meent de staatssecretaris wel door middel van voorlichting de risico's van hulpmiddelen te kunnen indammen, maar dit instrument niet te kunnen inzetten om eventuele risico's van beoordeelde en toegelaten middelen te beperken? Hoe beoordeelt de staatssecretaris het risico van het overslaan van ziekten en plagen van buiten de landbouw naar de landbouw? Wat betekent dit voor het middelengebruik in de land- en tuinbouw?

Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen buiten de landbouw staat in de maatschappelijke belangstelling. Het uitgangspunt, dat vermijdbare blootstelling aan chemische stoffen moet worden voorkomen, wordt breed gedeeld. Voor maatregelen om dat doel te bereiken, bestaat draagvlak. De komende maanden zal over de maatregelen worden gecommuniceerd. Vragen kunnen worden beantwoord tijdens die gerichte communicatie over aard en eigenschappen van gewasbeschermingsmiddelen en de beschikbaarheid en het gebruik van niet-chemische alternatieven.

Sinds het einde van de jaren negentig is veel inzet gepleegd om de emissies van glyfosaat naar het oppervlaktewater te verminderen. Communicatie-activiteiten zijn uitgevoerd, emissiereducerende maatregelen ontwikkeld en voorschriften opgesteld. Die inspanningen hebben onvoldoende resultaten opgeleverd; glyfosaat is nog steeds een probleemstof voor de drinkwaterbereiding. Dergelijke emissiereducerende maatregelen zijn niet nodig om de risico's van niet-chemische technieken te kunnen beperken.

Het toezicht op de naleving van een verbod vindt plaats volgens de lijnen die zijn uitgezet in de nota 'Gezonde Groei, Duurzame Oogst'². Uitbreiding van de personele capaciteit is niet aan de orde. Met inzet van instrumenten zoals communicatie, regulier overleg en inspecties worden mogelijke risico's voldoende afgedekt.

Het ministerie heeft vanuit de gebruikelijke contacten met de sector, maatschappelijke organisaties en de handhaving geen signalen ontvangen over onacceptabele risico's van het overslaan van ziekten en plagen van buiten de landbouw naar de landbouw. Het mogelijk overslaan van ziekten en plagen zal een vast gesprekspunt zijn in de gebruikelijke contacten.

De leden van de VVD-fractie willen van de staatssecretaris weten of onderzoek is gedaan naar de gevolgen voor de drinkwaterwinning als gevolg van het toepassen van glyfosaat

² Nota 'Gezonde Groei, Duurzame Oogst'; tweede Nota duurzame gewasbescherming periode 2013-2023', bijlage bij Kamerstuk 27 858, nr. 146

op verhardingen door een gemeente als Leiden. Kan de staatssecretaris aangeven welke concrete zuiveringsstappen in het zuiveringsproces van drinkwater niet meer nodig zijn als de glyfosaatconcentraties bij het innamepunt voor drinkwater beneden de drinkwaternorm blijven? Welke kostenreductie levert dit de drinkwaterbedrijven op? Kan de staatssecretaris aangeven of de glyfosaatconcentraties in het oppervlaktewater beneden de drinkwaternorm blijven als het verbod op onkruidbestrijding op verhardingen van kracht is?

Uitgangspunt van beleid is bescherming van het aquatisch milieu en bescherming van kwetsbare groepen (zoals kinderen) tegen vermijdbare blootstelling aan chemische stoffen en daarom worden aan sectoren technisch haalbare en financieel betaalbare maatregelen voorgeschreven. Het voorkómen van een bepaalde zuiveringsstap voor drinkwaterbereiding is geen doel op zich.

In oppervlaktewater dat voor de bereiding van drinkwater wordt gebruikt, worden niet alleen glyfosaat maar ook andere ongewenste stoffen aangetroffen. Zelfs indien glyfosaat in het geheel niet meer zou worden aangetroffen, blijft zuivering van het oppervlaktewater nodig. Het is niet zo dat dan een bepaalde concrete zuiveringsstap buiten gebruik kan worden gesteld.

Volgens het eerder genoemde rapport 'Inventarisatie onkruidbestrijding op verhardingen' zijn de geclaimde kosten voor waterzuivering onderzocht, maar kon de juistheid van die cijfers niet worden geverifieerd.

Glyfosaat in oppervlaktewater (Maas, Rijn) is deels van Nederlandse herkomst, deels ook afkomstig uit bovenstroomse lidstaten en uit de landbouw. Daardoor is een garantie dat glyfosaatconcentraties altijd en overal beneden de drinkwaternorm zullen blijven, niet mogelijk. Een aanzienlijke vermindering van de glyfosaatconcentraties wordt wel verwacht. Een gezamenlijke aanpak van de verontreinigingen is nodig. Daarom wordt in de nota 'Gezonde Groei, Duurzame Oogst' aangekondigd (blz. 34): Nederland zal zich inspannen de grensoverschrijdende verontreinigingen aan te pakken.

De leden van de VVD-fractie merken op dat de staatssecretaris een lijst wil opstellen voor situaties waarin gebruik van gewasbeschermingsmiddelen onvermijdelijk is waarin toepassing met handgedragen spuitapparatuur blijft toegestaan. Is het denkbaar dat toelatingshouders van gewasbeschermingsmiddelen niet bereid zijn toelatingen aan te vragen voor situaties waarin gebruik van onkruidbestrijdingsmiddelen op verhardingen volgens een op te stellen lijst technisch onvermijdelijk is en wat betekent dit voor de bestrijdingsmogelijkheden in deze situaties? Is het verbod op professioneel gebruik op verhardingen, rond gebouwen en in tuinen ook van toepassing op boeren en tuinders?

Een verbod vermindert de afzetmogelijkheden voor producenten van gewasbeschermingsmiddelen. De afweging om bepaalde gewasbeschermingsmiddelen al dan niet meer op de Nederlandse markt te brengen of te houden, ligt primair bij de houders van de toelatingsbesluiten.

Volgens het milieurecht (Wet milieubeheer) maakt de bedrijfswoning onderdeel uit van de inrichting. Indien gewasbeschermingsmiddelen dan ook op het erf of rondom de bedrijfswoning worden toegepast, wordt dat aangemerkt als een gebruik binnen de landbouw. Die toepassing valt niet onder het verbod.

De leden van de VVD-fractie vragen of de staatssecretaris een overzicht kan toesturen van alle toepassingen van gewasbeschermingsmiddelen op sport- en recreatieterreinen en overige terreinen, zoals parken die door het voorstel van de staatssecretaris worden gemaakt, daarin aangegeven welke niet-chemische alternatieven hiervoor momenteel beschikbaar zijn, welk bestrijdingsresultaat met een niet-chemisch alternatief wordt gerealiseerd en met welke kosten bij gebruik van het niet-chemisch alternatief rekening gehouden moet worden? Zo ja, wanneer kan de Kamer dit overzicht verwachten?

Zoals aangekondigd in de brief van 3 september 2013, wordt een dergelijk onderzoek voor het einde van het jaar aan uw Kamer voorgelegd.

De leden van de VVD-fractie vragen in hoeverre het verbod op professioneel gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op sportterreinen gaat bijdragen aan de overschakeling naar kunstgras? Hoe staat de staatssecretaris tegenover het gebruik van biociden in en op kunstgras?

Een beheerder van een sportterrein weegt zelf de argumenten voor een eventuele overstap naar kunstgras. Uitgangspunt is de bescherming van de leefomgeving tegen vermijdbare blootstelling aan chemische stoffen. De brief van 3 september 2013 heeft alleen betrekking op gewasbeschermingsmiddelen. Op kunstgras worden biociden tegen algen gebruikt, om blessures door gladheid te voorkomen. Zo lang geen volwaardige alternatieven beschikbaar zijn, is een dergelijk gebruik nodig. Duurzaam gebruik van biociden is vanzelfsprekend ook een aandachtspunt.

De leden van de VVD-fractie willen weten welk budget de staatssecretaris heeft gereserveerd voor het onderzoek om zicht te krijgen op de technische haalbaarheid en financiële betaalbaarheid van de verschillende niet-chemische alternatieven en technieken, die in sport- en recreatieterreinen en in overig groen gebruikt kunnen worden? Wanneer zijn de resultaten van dit onderzoek beschikbaar? Welk budget heeft de staatssecretaris gereserveerd voor de nog uit te werken innovatie-agenda in het kader van het verbod op chemische gewasbescherming in 2017 voor sport- en recreatieterreinen?

Volgens planning worden de resultaten van dit onderzoek voor het einde van het jaar aan uw Kamer voorgelegd. Voor de innovatie-agenda is in de begroting geen apart budget gereserveerd. Wel kan uit de reguliere begroting worden geput.

De leden van de VVD-fractie vragen of in voorbereiding van de brief over gewasbescherming buiten de landbouw gesproken is met vertegenwoordigers van attractieparken, met begraafplaatsbeheerders en met vertegenwoordigers van kasteel- en modeltuinen? Zo nee, waarom niet? Zo ja, wat waren de conclusies van deze gesprekken?

Gewasbeschermingsmiddelen worden door vele verschillende terreinbeheerders gebruikt. Voor een goed beeld van de mogelijkheden, zijn gesprekken gevoerd met de meest relevante branche-organisaties.

Thans worden aanvullende gegevens verzameld voor een zorgvuldige besluitvorming. Dan wordt ook gesproken vertegenwoordigers van meerdere branche-organisaties. De resultaten ontvangt uw Kamer voor het einde van het jaar.

De leden van de VVD-fractie vragen wanneer de Kamer een overzicht kan verwachten van belangrijke toepassingen van gewasbeschermingsmiddelen voor particulieren die door het voorstel van de staatssecretaris worden geraakt en waarin wordt aangegeven welke niet-chemische alternatieven hiervoor momenteel beschikbaar zijn en welke bestrijdingsresultaat met een niet-chemisch alternatief wordt gerealiseerd? Wordt onderzoek gestart om inzicht te krijgen op de haalbaarheid van niet-chemische alternatieven en technieken voor gewasbescherming door particulieren? Zo nee, waarom niet? Zo ja, wanneer zijn de resultaten van dit onderzoek beschikbaar?

In het rapport 'Inventarisatie onkruidbestrijding op verhardingen' wordt ingegaan op de alternatieven, die particulieren beschikbaar hebben voor bestrijding van onkruid op verhardingen. In het nu lopende onderzoek wordt gekeken naar alternatieven voor de overige gewasbeschermingsmiddelen, die voor particulieren op de markt zijn. Dit onderzoek zal eind dit jaar worden afgerond.

De leden van de VVD-fractie merken op dat het tijdspad voorziet in voorlichting aan particulieren vanaf 1 november 2013. Deelt de staatssecretaris de opvatting dat in dit geval sprake is van onbehoorlijk bestuur om voorlichting reeds te starten over een mogelijk verbod waarvan het juridisch en politiek nog onzeker is of er een grondslag voor bestaat? Is de staatssecretaris bereid om voorlichting op te schorten totdat onomkeerbaar juridisch en politiek gezien vaststaat dat haar plannen doorgang kunnen vinden?

De datum van 1 november 2013 is het startpunt van de voorbereidingen. Dit houdt in dat de daadwerkelijke voorlichting begin 2014 zal starten, voorafgaande aan het tuinseizoen. De uitkomst van de besprekingen met de Tweede Kamer wordt in die voorlichting meegenomen.

Naast voorlichting over de voorgenomen verboden, zal tevens voorlichting worden verstrekt over andere aspecten, met name over het duurzaam gebruik van bestaande niet-chemische technieken en methoden. De voorlichting over laatstgenoemd aspect kan hoe dan ook starten.

De leden van de VVD-fractie zijn bezorgd dat het voorstel van de staatssecretaris leidt tot een ongelijk speelveld. In hoeverre wijkt het voorstel van de staatssecretaris af -alle gewasbeschermingsmiddelen voor particulier gebruik te verbieden- van het beleid in landen zoals België en Duitsland? Hoe groot acht de staatssecretaris het risico dat particulieren in groten getale gewasbeschermingsmiddelen in landen, zoals België en Duitsland, gaan inkopen of deze via internet gaan bestellen als blijkt dat het beleid in deze landen soepeler is dan in Nederland? Wat betekent dit voor de risico's bij het gebruik van deze middelen?

In België en Duitsland zijn maatregelen in voorbereiding om het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen door particulieren meer te reguleren. In België is er vanaf 2015 een scheiding in de verkoop, verpakking en etikettering tussen middelen voor professioneel en voor particulier gebruik. Beide landen gaan meer informatie over toepassing en alternatieven verstrekken bij de verkoop. Duitsland doet momenteel onderzoek naar alternatieven voor particulier gebruik. Deze maatregelen moeten leiden tot een zorgvuldiger gebruik, en fungeren ook als drempel.

De komende maanden zal worden gecommuniceerd over aard en eigenschappen van gewasbeschermingsmiddelen en over de beschikbaarheid en het gebruik van niet-chemische alternatieven. Het lijkt niet in de rede dat particulieren in grote getale de grens overgaan om gewasbeschermingsmiddelen te kopen. Met het beleid in de ons omringende landen en met inzet van instrumenten zoals communicatie, regulier overleg en inspecties worden mogelijke risico's voldoende afgedekt.

De leden van de VVD-fractie willen van de staatssecretaris weten of zij van plan is om in navolging van de gewasbeschermingsmiddelen voor particulier gebruik ook alle biociden voor particulier gebruik te verbieden? Zo nee, wat zijn daarvoor dan de argumenten, mede met het oog op overeenstemmende actieve stoffen? Is de staatssecretaris bereid om de uitkomsten van het onderzoek naar de verkoop van biociden achter de toonbank ook te betrekken bij de verkoop van gewasbeschermingsmiddelen aan particulieren?

Het beleid is niet gericht op een verbod voor alle biociden voor particulier gebruik. Daar is geen aanleiding voor. Het toepassingsbereik van biociden is gevarieerder dan voor gewasbeschermingsmiddelen, en loopt van de toepassing van schimmelbestendige verf tot insectenwerende middelen.

Het onderzoek naar de verkoop van biociden achter de toonbank is nog niet afgerond. Ik zal de resultaten bespreken met mijn ambtgenoot van Economische Zaken, die over de gewasbeschermingsmiddelen gaat.

De leden van de VVD-fractie constateren dat de staatssecretaris zorgvuldig meent te handelen door leveranciers van middelen voor de particuliere markt een zekere termijn te geven om lopende contracten af te bouwen en lopende voorraden op te maken. Deze leden merken op dat de leveranciers ook schade lijden omdat de investeringen die zij hebben gedaan in lopende toelatingsaanvragen en studies die tot een aanvraag zouden leiden niet meer bruikbaar zijn. Daarnaast zijn investeringen gedaan in opslag, vervoer, winkelruimten, medewerkers, communicatiemateriaal die ook niet meer bruikbaar zijn. Kan de staatssecretaris aangeven hoe zij omgaat met de financiële schade die leveranciers ondervinden als gevolg van dit verbod?

Veranderingen in de markt of in wetgeving die de markt beïnvloeden, zijn onderdeel van het normale bedrijfsrisico dat elke ondernemer heeft. Voor veranderingen in wetgeving geldt daarbij het zorgvuldigheidsprincipe. Daar komt bij dat het particulier gebruik slechts een beperkt onderdeel vormt van de omzet van leveranciers; het professioneel gebruik, met name binnen de landbouw, blijft de grootste afzetmarkt. Er worden dan ook geen aanvullende acties voorzien rondom de gevolgen voor de bedrijfsvoering die leveranciers mogelijk ondervinden.

De leden van de VVD-fractie lezen voorts dat de periode vanaf nu tot november 2015 conform de gebruikelijke procedures is rond toelating en gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Kan de staatssecretaris aangeven waar zij op doelt, aangezien het besluit tot een verbod op particulier gebruik nog niet juridisch bekrachtigd is?

Artikel 46 van de Gewasbeschermingsverordening (1107/2009) geeft aan welke termijnen gehanteerd moeten worden in geval een toelating wordt ingetrokken of gewijzigd. Na een besluit tot intrekking van een toelating geldt nog een termijn van ten hoogste zes maanden voor de verkoop en distributie, en nogmaals ten hoogste één jaar voor de verwijdering, de opslag en het gebruik van bestaande voorraden van het betrokken gewasbeschermingsmiddel.

Voor de tijdsperiode tot een verbod worden dus vergelijkbare perioden gehanteerd.

De leden van de VVD-fractie vragen of het voorgenomen verbod van gewasbeschermingsmiddelen voor particulier gebruik ook gazonmeststoffen met een kleine toevoeging van herbiciden betreft? Wat zijn hiervan de aangetoonde risico's? Betreft het voorgenomen verbod van gewasbeschermingsmiddelen voor particulier gebruik ook mosbestrijdingsmiddelen? Wat zijn hiervan de aangetoonde risico's?

Het verbod betreft inderdaad ook gazonmeststoffen met een toevoeging van herbiciden. Dergelijke meststoffen zijn immers ook zonder herbiciden op de markt te verkrijgen. Het verbod beoogt onnodig gebruik van gewasbeschermingsmiddelen te voorkomen ter bescherming van onze gezondheid (vooral van kwetsbare groepen, zoals kinderen) en het aquatisch milieu.

In de Kamerbrief van 3 juli 2013 is aangekondigd dat voor een aantal toepassingen geen niet-chemische toepassingen beschikbaar zijn. De leden van de VVD-fractie vragen of de staatssecretaris kan aangeven waarom terreinen, waarvoor geen niet-chemisch alternatief voor handen is, handmatig bestreden dienen te worden? Wat betekent dit voor de veiligheid en arbeidsomstandigheden van de betreffende personen?

In de reactie op de eerste vragen van de VVD-fractie zijn kort de uitgangspunten van geïntegreerde gewasbescherming geschetst. Volgens de daar genoemde stappen worden achtereenvolgens preventieve, niet-chemische en uiteindelijk chemische maatregelen getroffen om de plaag of ziekte te bestrijden. Volgens het rapport 'Inventarisatie onkruidbestrijding op verhardingen' zijn niet-chemische technieken in beginsel even goed toepasbaar als chemische technieken. Toepassing van chemische gewasbescherming kan daarom alleen in zeer bijzondere omstandigheden aan de orde zijn. Het gaat dan om

situaties waarin niet-chemische onkruidbestrijding technisch onmogelijk is en die bestrijding toch dient plaats te vinden. Het gaat dan niet om grotere oppervlakken, zodat een handmatige bestrijding voldoende is.

Het verbod op chemische onkruidbestrijding wijzigt niet de taken en verantwoordelijkheden van opdrachtgevers en werkgevers op het gebied van veiligheid en arbeidsomstandigheden. Daarnaast staat het toepassers vrij om extra persoonlijke beschermingsmiddelen te gebruiken.

De leden van de VVD-fractie merken op dat in de brief geen financiële paragraaf is opgenomen. Kan de staatssecretaris aangeven welk budget zij gereserveerd heeft om uitvoering te geven aan haar ambitie het door haar onnodig geachte gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen buiten de landbouw terug te dringen?

Voor uitvoering van de maatregelen uit de brief van 3 september 2013 zijn geen aparte budgetten gereserveerd. Wel kan uit de reguliere begroting worden geput.

De leden van de VVD-fractie hebben een bericht gelezen in het Leidsch Dagblad dat onkruidbestrijding zonder gebruik van het chemische middel glyfosaat (Round-up) de stad Leiden jaarlijks minstens € 450.000 meer gaat kosten. Kan de staatssecretaris aangeven wat zij van dit bericht vindt? Deelt de staatssecretaris de opvatting dat met dit bericht wordt aangetoond dat het verbod veel te overhaast wordt ingevoerd zonder dat hier een gedegen kosten- en batenanalyse aan vooraf is gegaan?

Volgens het bericht in het Leidsch Dagblad zijn de kosten meer dan verdrievoudigd. Volgens het rapport 'Inventarisatie onkruidbestrijding op verhardingen' waren er gemeenten die niet-chemische bestrijding tegen vergelijkbare of lagere kosten konden uitvoeren als chemische bestrijding, terwijl anderen meer kosten maakten. Gemeenten die overstappen naar niet-chemische onkruidbestrijding op verhardingen moeten daarom rekening houden met een relevante stijging van de kosten. En: De kosten kunnen aanzienlijk worden gereduceerd, vooral door een goede werkwijze (betere inzet en combinatie van technieken) en beter aanbesteden (blz. 12). Het rapport geeft enkele handvatten voor kostenreductie.

In de brief wordt voorlichting aan gemeenten aangekondigd om tot een efficiënt niet-chemisch beheer te komen.

Aan het rapport hebben 96 gemeenten meegewerkt en 94 aannemers. Dat vormt een representatieve steekproef. Op basis van enquêtes en interviews geeft het rapport duidelijkheid over de technische haalbaarheid en de financiële betaalbaarheid van een verbod.

De leden van de VVD-fractie vragen naar de totale extra kosten die gemeenten, overheden en bedrijven kwijt zullen zijn aan onkruidbestrijding op verhardingen, als er niet meer gewerkt kan worden met gewasbeschermingsmiddelen? Kan de staatssecretaris daarvan per sector een overzicht sturen? Hoe verhoudt zich dit met de lastendruk voor het bedrijfsleven en de burger? Is de staatssecretaris bereid om haar plannen tijdelijk 'on hold' te zetten, als zij nog geen overzicht per sector kan sturen wat de totale extra kosten voor gemeenten, overheden en bedrijven als gevolg van het verbod op professioneel gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zullen zijn?

In november 2012 heb ik uw Kamer desgevraagd de uitvoering van een onderzoek naar die beide aspecten toegezegd. In het onderzoeksrapport 'Inventarisatie onkruidbestrijding op verhardingen' heeft het onafhankelijk adviesbureau Tauw de totale meerkosten voor geheel Nederland niet berekend. Onder meer vanwege de ruime bandbreedten in de kostprijzen van (niet-)chemische onkruidbestrijding en discussies over het exacte areaal te beheren verhardingen, kan een berekening of extrapolatie niet meer zijn dan een ruwe schatting. Onder die omstandigheden is een berekening niet verantwoord.

Uitgangspunt is dat maatregelen technisch haalbaar en financieel betaalbaar moeten zijn. De vraag naar de haalbaarheid en betaalbaarheid wordt in het onderzoeksrapport bevestigend beantwoord. Extra onderzoek om te komen tot een kostenoverzicht per sector is niet nodig.

De leden van de VVD-fractie lezen dat in de Tweede Nota duurzame gewasbescherming een belangrijk argument voor de datum van 2017 voor een verbod op professioneel gebruik op verhardingen, het respecteren van gebruikelijke afschrijvingstermijnen op de apparatuur voor gewasbescherming was. Deze leden willen van de staatssecretaris weten waarop de conclusie gebaseerd is dat een verbod eind 2015 weinig vervroegde afschrijving tot gevolg zal hebben mede in het licht van dat er feitelijk sprake is van een overgangperiode van vier jaar en in de brief een normale afschrijvingstermijn van vijf jaar wordt genoemd en vervangingsinvesteringen zijn gedaan voor 15 tot 20% door het bedrijfsleven. De leden van de VVD-fractie beschouwen deze cijfers niet als weinig nieuwe investeringen. Deelt de staatssecretaris deze opvatting? Zo nee, waarom niet?

In de brief wordt feitelijk uiteengezet dat de afschrijvingstermijn vijf jaar bedraagt en de periode tot aan inwerkingtreding van het verbod vier jaar bedraagt (september 2011 tot november 2015), zodat de economische levensduur op laatstgenoemde datum grotendeels zal zijn verstreken. In dat geval is dan beperkt sprake van een niet-volledige afschrijving. Overigens is niet in beschouwing genomen dat onderdelen van de apparatuur die voor chemische onkruidbestrijding wordt gebruikt, ook voor andere doeleinden (met inbegrip van niet-chemische onkruidbestrijding) kunnen worden ingezet.

Aan de aankondiging dat de motie Grashoff zou worden uitgevoerd, door middel van een verbod binnen enkele jaren³ is destijds ruime bekendheid gegeven. Terreinbeheerders en aannemers kunnen bij hun beslissing over vervangingsinvesteringen op het aangekondigde verbod anticiperen.

Vragen van de leden van de PvdA-fractie

De leden van de PvdA-fractie wijzen erop dat steeds meer gemeenten maar ook bedrijven de overstap reeds gemaakt hebben en dat uit onderzoek blijkt dat de kosten van niet-chemisch beheer op verhardingen reeds gedaald zijn tot het niveau van chemisch beheer. De leden van de PvdA-fractie willen de staatssecretaris verzoeken om juist gemeenten die niet zo snel kunnen of willen omschakelen, op de goede voorbeelden elders in het land te wijzen en hiermee een extra steun in de rug te geven om snel over te schakelen.

Vanaf begin 2014 zullen door het gehele land bijeenkomsten worden georganiseerd waarin (gemeentelijke) terreinbeheerders, leveranciers van niet-chemische methoden en technieken en andere deskundigen spreken over prestaties, kosten en dergelijke van niet-chemisch beheer. Partijen zullen daar verkregen informatie gebruiken voor de totstandkoming van de contracten voor beheer van de openbare ruimte.

De leden van de PvdA-fractie erkennen dat in sommige situaties er nog geen alternatieven voor chemische onkruidbestrijding zijn. Voor deze gevallen wijzen zij op de noodzaak van een strikte afbakening van de uitzonderingen.

De nota 'Gezonde Groei, Duurzame Oogst' kondigt aan dat de lijst met uitzonderingen in 2014 wordt opgesteld, in samenspraak met betrokkenen. Het begrip betrokkenen moet ruim worden opgevat. In ieder geval worden betrokken de branche-organisaties voor de dienstverlenende sectoren (loonwerkers, hoveniers, groenvoorzieners), producenten, terreinbeheerders, waterbeheerders (met inbegrip van de drinkwaterbedrijven) en wetenschappelijke instellingen.

³ Brief van 25 oktober 2011, Kamerstuk 32372, nr. 72

Naar verwachting bestaat slechts in bijzondere omstandigheden noodzaak voor plaatsing op de lijst met uitzonderingen. Volgens de uitgangspunten van geïntegreerde gewasbescherming worden achtereenvolgens preventieve, niet-chemische en uiteindelijk chemische maatregelen getroffen om de plaag of ziekte te bestrijden. Volgens het rapport 'Inventarisatie onkruidbestrijding op verhardingen' zijn niet-chemische technieken in beginsel even goed toepasbaar als chemische technieken. Toepassing van chemische gewasbescherming kan daarom alleen in bijzondere omstandigheden aan de orde zijn. Het gaat dan om situaties waarin niet-chemische onkruidbestrijding technisch onmogelijk is en die bestrijding toch dient plaats te vinden.

Aard en omvang van de uitzonderingen zijn nog niet bekend. Het betreft een lijst met een technisch objectief karakter, met uitzonderingen met een geringe relevantie voor doelen van het gewasbeschermingsbeleid. Bij het opstellen van de lijst wordt in ieder geval rekening gehouden met de korte en limitatieve lijst die de stichting Milieukeur in het verleden heeft opgesteld voor het certificaat voor Duurzaam Terreinbeheer (verhardingen). Als randvoorwaarden voor het handmatig gebruik van chemische gewasbescherming blijven de wettelijke gebruiksvoorschriften uit het toelatingsbesluit onverkort van toepassing.

Periodiek zal de lijst op zijn actualiteit worden bezien en eventueel aangepast. Ik zal uw Kamer informeren over de lijst en hoe hij is samengesteld.

Vragen van de leden van de SP-fractie

Volgens de leden van de SP-fractie wordt RoundUp geassocieerd met een serie aan gezondheidsrisico's zoals geboortefwijkingen en hormoonverstorende effecten. Op speelterreinen en sportterreinen kunnen kinderen in aanraking komen met restanten van bestrijdingsmiddelen, terwijl een opgroeiend mensje met een laag lichaamsgewicht juist kwetsbaarder is voor gezondheidsrisico's van bestrijdingsmiddelen dan een volgroeid mens. Daarom zien de leden van de SP-fractie graag dat de staatssecretaris zich inspant om speelterreinen en sportterreinen waar kinderen intensief in aanraking komen met onkruidbestrijdingsmiddel, versneld glyfosaatvrij te krijgen. Is de staatssecretaris bereid om de gemeenten aan te raden om zo spoedig mogelijk te stoppen met glyfosaat op speelterreinen teneinde speelterreinen versneld bestrijdingsmiddelenvrij te maken? Is de staatssecretaris bereid zich extra in te spannen om recreatieterreinen en sportterreinen gericht op kinderen versneld glyfosaatvrij te krijgen? Gaat zij de proeven voor bestrijdingsmiddelen vrij beheer in eerste instantie op deze terreinen richten?

De verboden moeten in november 2015, respectievelijk november 2017 in werking treden. Die termijnen zijn kort. Het is niet nodig om binnen deze korte termijnen de verboden nader te differentiëren. De praktijk is gebaat bij helderheid. Overigens staat het partijen of organisaties vrij om op lokaal niveau initiatieven te ontwikkelen voor een spoediger niet-chemisch beheer van terreinen.

De leden van de SP-fractie hebben de volgende vragen: Is de staatssecretaris bereid een heldere definitie met scherpe afbakening te hanteren voor de uitzonderingen? In welke mate denkt zij dat gebruik gemaakt zal worden van deze uitzonderingen? Welke mate acht zij acceptabel? Hoe gaat zij monitoren of de uitzonderingsclausule verantwoord gebruikt wordt? Is er een evaluatiemoment? Komt er een mogelijkheid om de uitzonderingsclausule op te schorten als blijkt dat het niet werkt zoals bedoeld maar als ontsnappingsclausule?

De nota 'Gezonde Groei, Duurzame Oogst' kondigt aan dat de lijst met uitzonderingen in 2014 wordt opgesteld, in samenspraak met betrokkenen. Het begrip betrokkenen moet ruim worden opgevat. In ieder geval worden betrokken de branche-organisaties voor de dienstverlenende sectoren (loonwerkers, hoveniers, groenvoorzieners), producenten,

terreinbeheerders, waterbeheerders (met inbegrip van de drinkwaterbedrijven) en wetenschappelijke instellingen.

Naar verwachting bestaat slechts in bijzondere omstandigheden noodzaak voor plaatsing op de lijst met uitzonderingen.

Volgens de uitgangspunten van geïntegreerde gewasbescherming worden achtereenvolgens preventieve, niet-chemische en uiteindelijk chemische maatregelen getroffen om de plaag of ziekte te bestrijden. Volgens het rapport 'Inventarisatie onkruidbestrijding op verhardingen' zijn niet-chemische technieken in beginsel even goed toepasbaar als chemische technieken. Toepassing van chemische gewasbescherming kan daarom alleen in bijzondere omstandigheden aan de orde zijn. Het gaat dan om situaties waarin niet-chemische onkruidbestrijding technisch onmogelijk is en die bestrijding toch dient plaats te vinden.

Aard en omvang van de uitzonderingen zijn nog niet bekend. Het betreft een lijst met een technisch objectief karakter, met uitzonderingen met een geringe relevantie voor doelen van het gewasbeschermingsbeleid. Bij het opstellen van de lijst wordt in ieder geval rekening gehouden met de korte en limitatieve lijst die de stichting Milieukeur in het verleden heeft opgesteld voor het certificaat voor Duurzaam Terreinbeheer (verhardingen). Als randvoorwaarden voor het handmatig gebruik van chemische gewasbescherming blijven de wettelijke gebruiksvoorschriften uit het toelatingsbesluit onverkort van toepassing.

Periodiek zal de lijst op zijn actualiteit worden bezien en eventueel aangepast. Ik zal uw Kamer informeren over de lijst en hoe hij is samengesteld.

De leden van de SP-fractie vragen de staatssecretaris om de juridische positie van de fabrikanten van bestrijdingsmiddelen uiteen te zetten. Zij vragen of de Europese juridische positie van gewasbeschermingsmiddelenproducenten niet te sterk is en ontvangen hier graag een beschouwing op.

De juridische positie van houders van toelatingsbesluiten vloeit voort uit de Europese Gewasbeschermingsverordening. Die verordening stelt tal van voorschriften die gezamenlijk de juridische positie bepalen. Daarin is een juiste balans gevonden tussen enerzijds de taken en verantwoordelijkheden van de gewasbeschermingsmiddelenindustrie en anderzijds de te beschermen belangen op het gebied van mens, milieu en landbouw.

Vragen van de leden van de CDA-fractie

Voor de leden van de CDA-fractie blijft het in de brief onduidelijk of voor bedrijventerreinen, die dus niet openbaar zijn, ook het verbod op het gebruik van middelen met chemische componenten gaat gelden. Kan de staatssecretaris bevestigen dat het verbod niet geldt voor bedrijventerreinen? Als het verbod wel geldt voor bedrijventerreinen, wat is de beargumentering achter dat besluit?

Een belangrijk deel van de bedrijventerreinen is openbaar toegankelijk en is daarmee vergelijkbaar met de openbare ruimte. Het is niet opportuun om voor de kleine restcategorie van bedrijventerrein apart beleid te ontwikkelen.

Het verbod geldt in beginsel voor alle terreinen buiten de landbouw. Op sommige terreinen zal relatief weinig blootstelling aan gewasbeschermingsmiddelen plaatsvinden, of hoeft niet voor verontreiniging van het aquatisch milieu te worden gevreesd. Het is echter praktisch ondoenlijk en zou leiden tot omvangrijke, gedetailleerde regelgeving om voor dergelijke gebieden uitzonderingen te creëren. De inzet van niet-chemische onkruidbestrijding is ook op niet-openbare terreinen technisch haalbaar en financieel betaalbaar.

In principe willen de leden van de CDA-fractie dat er een risicoafweging komt en geen absoluut verbod op chemische middelen. Middelen gebaseerd op laag-risicostoffen en basisstoffen moeten niet eerst maar eens verboden worden om daarna te worden bekeken of ze toch kunnen worden toegelaten. Investeren in innovatieve middelen met een klein aandeel chemisch component wordt met dit beleid ontmoedigd. Om de Tweede Kamer pas te informeren voor de zomer van 2014 over de aanpak voor deze middelen, zorgt voor onzekerheid. Voor deze laag-risicostoffen en basisstoffen zou er simpelweg geen verbod moeten komen. Wat is de motivatie van de staatssecretaris om deze middelen te verbieden?

Uitgangspunt van beleid is dat onnodig gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen moet worden vermeden. Dat vloeit voort uit de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een goed milieu en de gezondheid van mensen. Het uitgangspunt geldt voor middelen met een grote milieu-impact, maar ook voor middelen die minder risico's met zich meebrengen. In reactie op een motie van de heer Geurts heb ik toegezegd te onderzoeken of een uitzondering op het verbod voor laag-risicostoffen en basisstoffen verantwoord is⁴. Dat doet niet af aan het bovengenoemde uitgangspunt. U krijgt de resultaten van dit onderzoek voor het eind van het jaar toegestuurd.

De leden van de CDA-fractie constateren dat het tijdschema met betrekking tot verboden op het gebruik van chemische middelen voor de niet-landbouw, een aanscherping vormt van het eerder in de Tweede Nota duurzame gewasbescherming uiteen gezette beleid. Waarom is tot deze aanscherping besloten?

De verantwoordelijkheid voor de gezondheid van mensen en voor een goed milieu, het feit dat maatregelen technisch haalbaar en financieel betaalbaar zijn en de geconstateerde problemen voor de (drink-)waterkwaliteit, leiden tot deze aanscherpingen. Blootstelling van mens en milieu aan chemische stoffen dient te worden voorkomen of zoveel mogelijk te worden vermeden. Bovendien bleek tijdens het Nota-overleg van 1 juli 2013 dat uw Kamer in meerderheid een aanscherping van het beleid uit de nota 'Gezonde Groei, Duurzame Oogst' voorstaat. De brief van 3 september 2013 geeft daaraan gehoor.

De leden van de CDA-fractie kunnen zich niet vinden in de aanscherping van dit beleid omdat er niet voorafgaand aan het bepalen van het beleid is gesproken met belanghebbenden en deskundigen. Nu worden eerst allerlei vergaande doelen gesteld terwijl evaluaties en mogelijkheden nog bekeken moeten worden. Wat vindt de staatssecretaris hiervan? Waarom wil zij dit tijdschema vastleggen terwijl er nog allemaal onderzoeken en evaluaties gedaan gaan worden? Waarom heeft de staatssecretaris niet eerst onderzoek gedaan naar de mogelijkheid in de Europese regelgeving voor dit verbod voorafgaand aan het vaststellen van data waarop het verbod in moet gaan?

In de brief wordt aangegeven dat een heldere stip op de horizon noodzakelijk is om het gestelde doel te bereiken. Naar verwachting leveren gesprekken en de eerder genoemde onderzoeken vooral op onderdelen relevante nadere informatie. Dat staat los van de hoofdlijnen die met u zijn gedeeld. In dat geval is de aankondiging van het traject tot ingang van het verbod terwijl nog onderzoeken worden uitgevoerd, niet bezwaarlijk. U krijgt de uitkomsten van de genoemde onderzoeken voor het eind van het jaar toegestuurd.

De staatssecretaris stelt dat verboden slechts op basis van risico's voor het publiek dan wel vanwege de waterkwaliteit mogelijk zijn volgens de Europese richtlijn. De leden van de CDA-fractie vinden dat deze afweging in de Europese richtlijn de basis moet zijn voor het gewasbeschermingsbeleid. Hoe kijkt de staatssecretaris hier naar? Waarom wil de

⁴ Brief van 3 juli 2013, Kamerstuk 27 858, nr. 211

staatssecretaris verder gaan dan de Europese regelgeving? Wat zijn de voordelen van verder gaan dan de Europese regelgeving?

Het beleid in de brief van 3 september 2013 gaat niet verder dan de Europese Richtlijn duurzaam gebruik van pesticiden. Volgens artikel 11, van de richtlijn dragen lidstaten zorg voor maatregelen die de toepassing van pesticiden zoveel mogelijk beperken of uitschakelen op en langs wegen, spoorwegen, zeer doorlaatbare oppervlakken en andere infrastructuur in de nabijheid van oppervlaktewater of grondwater, alsook op verharde oppervlakken waar een groot risico van afspoeling naar oppervlaktewateren of rioleringsystemen bestaat. Artikel 12, bepaalt dat lidstaten er zorg voor dragen dat, met inachtneming van de eisen inzake hygiëne, volksgezondheid en biodiversiteit, of van de resultaten van desbetreffende risicobeoordelingen, het gebruik van pesticiden in bepaalde specifieke gebieden wordt geminimaliseerd of verboden.

De leden van de CDA-fractie hebben gelezen dat de staatssecretaris stelt dat investeringen tegen 2015 wel zijn terugverdiend. Volgens de sector is dit niet het geval omdat daar inderdaad zoals de staatssecretaris zegt vijf jaar voor nodig is en er in 2011 en 2012 nog investeringen zijn gedaan in deze machines. Hoe kijkt de staatssecretaris hiernaar?

In de brief wordt feitelijk uiteengezet dat de afschrijvingstermijn vijf jaar bedraagt en de periode tot aan inwerkingtreding van het verbod vier jaar bedraagt (september 2011 tot november 2015), zodat de economische levensduur op laatstgenoemde datum grotendeels zal zijn verstreken. Om die reden is dan beperkt sprake van kapitaalvernietiging. Bij deze conclusie is niet in beschouwing genomen dat onderdelen van de apparatuur die voor chemische onkruidbestrijding wordt gebruikt, ook voor andere doeleinden (met inbegrip van niet-chemische onkruidbestrijding) kunnen worden ingezet.

Aan de aankondiging dat de motie Grashoff zou worden uitgevoerd, door middel van een verbod binnen enkele jaren⁵ is destijds ruime bekendheid gegeven. Terreinbeheerders en aannemers kunnen bij hun beslissing over vervangingsinvesteringen op het aangekondigde verbod anticiperen.

In de Kamerbrief van 3 juli 2013 is aangekondigd dat voor een aantal toepassingen geen niet-chemische toepassingen beschikbaar zijn. De leden van de CDA-fractie vragen of de staatssecretaris kan aangeven waarom terreinen, waarvoor geen niet-chemisch alternatief voor handen is, handmatig bestreden dienen te worden? Wat betekent dit voor de veiligheid en arbeidsomstandigheden van de betreffende personen? Daarnaast vragen zij hoe de staatssecretaris tot dit besluit is gekomen? Waarom wordt de focus niet gelegd op het uitzonderen van bepaalde terreinen, waar dan wel machinale bestrijding mogelijk zou zijn?

In de reactie op de eerste vragen van de leden van de VVD-fractie zijn kort de uitgangspunten van geïntegreerde gewasbescherming geschetst. Volgens de daar genoemde stappen worden achtereenvolgens preventieve, niet-chemische en uiteindelijk chemische maatregelen getroffen om de plaag of ziekte te bestrijden. Volgens het rapport 'Inventarisatie onkruidbestrijding op verhardingen' zijn niet-chemische technieken in beginsel even goed toepasbaar als chemische technieken. Toepassing van chemische gewasbescherming kan daarom alleen in zeer bijzondere omstandigheden aan de orde zijn. Het gaat dan om situaties waarin niet-chemische onkruidbestrijding technisch onmogelijk is en die bestrijding toch dient plaats te vinden. Het gaat dan niet om grotere oppervlakken, zodat een handmatige bestrijding voldoende is.

⁵ Brief van 25 oktober 2011, Kamerstuk 32372, nr. 72

Het verbod op chemische onkruidbestrijding wijzigt niet de taken en verantwoordelijkheden van opdrachtgevers en werkgevers op het gebied van veiligheid en arbeidsomstandigheden. Daarnaast staat het toepassers vrij om extra persoonlijke beschermingsmiddelen te gebruiken.

De leden van de CDA-fractie zouden graag van de staatssecretaris vernemen wat de criteria worden voor het vaststellen van een limitatieve lijst van locaties waar nog wel met glysofaat gewerkt mag worden.

De nota 'Gezonde Groei, Duurzame Oogst' kondigt aan dat de lijst met uitzonderingen in 2014 wordt opgesteld, in samenspraak met betrokkenen. Het begrip betrokkenen moet ruim worden opgevat. In ieder geval worden betrokken de branche-organisaties voor de dienstverlenende sectoren (loonwerkers, hoveniers, groenvoorzieners), producenten, terreinbeheerders, waterbeheerders (met inbegrip van de drinkwaterbedrijven) en wetenschappelijke instellingen.

Naar verwachting bestaat slechts in bijzondere omstandigheden noodzaak voor plaatsing op de lijst met uitzonderingen. Het gaat dan om situaties waarin niet-chemische onkruidbestrijding technisch onmogelijk is en die bestrijding toch dient plaats te vinden.

Aard en omvang van de uitzonderingen zijn nog niet bekend. Het betreft een lijst met een technisch objectief karakter, met uitzonderingen met een geringe relevantie voor doelen van het gewasbeschermingsbeleid. Bij het opstellen van de lijst wordt in ieder geval rekening gehouden met de korte en limitatieve lijst die de stichting Milieukeur in het verleden heeft opgesteld voor het certificaat voor Duurzaam Terreinbeheer (verhardingen). Als randvoorwaarden voor het handmatig gebruik van chemische gewasbescherming blijven de wettelijke gebruiksvoorschriften uit het toelatingsbesluit onverkort van toepassing.

Periodiek zal de lijst op zijn actualiteit worden gezien en eventueel aangepast. Ik zal uw Kamer informeren over de lijst en hoe hij is samengesteld.

De leden van de CDA-fractie merken op dat de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu in het notaoverleg over duurzame gewasbescherming op 1 juli jl. stelde dat er niet-chemische alternatieven zijn en dat daarmee de kous af is. Dat vinden de leden van de CDA-fractie te kort door de bocht. De leden van de CDA-fractie willen dat chemische middelen verboden worden op basis van risicoanalyse en wanneer er een betaalbaar, niet-chemisch alternatief beschikbaar is. Volgens bedrijven in de onkruidbestrijding in de niet-landbouw sector lopen de extra kosten op tot 100 miljoen euro per jaar voor overheden en bedrijven. Heeft de staatssecretaris de inzet besproken met overheden en bedrijven? Weegt de staatssecretaris de financiële gevolgen van het verbod mee in haar beslissing? Komen de financiële gevolgen van het verbod op middelen met een chemische component aan bod in het onderzoek dat de staatssecretaris laat uitvoeren? Zo nee, waarom niet? Worden de financiële gevolgen van het verbod meegewogen in de evaluaties van het verbod?

Het rapport 'Inventarisatie onkruidbestrijding op verhardingen' richt zich op de financiële betaalbaarheid en de technische haalbaarheid van het verbod in de praktijk. Beide aspecten zijn bij de totstandkoming van het beleid meegewogen. Tot op heden zijn geen signalen ontvangen, die herziening of evaluatie van het onderzoek rechtvaardigen.

Uit onderzoek blijkt dat het niet verantwoord is om de totale meerkosten van een verbod op dit moment te berekenen, zoals hierboven al eerder is aangegeven. Het rapport 'Gewasbescherming en de balans van milieu en economie' (LEI, februari 2012) schat de kosten zeer aanzienlijk lager in dan honderd miljoen euro per jaar. In het rapport 'Inventarisatie onkruidbestrijding op verhardingen' zijn de totale meerkosten voor geheel

Nederland niet berekend. Onder meer vanwege de ruime bandbreedten in de kostprijzen van (niet-)chemische onkruidbestrijding en discussies over het exacte areaal te beheren verhardingen, kan een berekening of extrapolatie niet meer zijn dan een ruwe schatting.

De financiële betaalbaarheid en de technische haalbaarheid worden onderzocht en toegelicht in het onderzoek over het verbod op chemische gewasbescherming op overige terreinen, dat ten behoeve van een zorgvuldige besluitvorming wordt uitgevoerd.

Vragen van de leden van de GroenLinks-fractie

De leden van de GroenLinks-fractie hebben over de brief één punt van aandacht, namelijk de op te stellen lijst van situaties waar gebruik van gewasbeschermingsmiddelen (gif) technisch onvermijdelijk is en ook blijft toegestaan. Zij vragen de staatssecretaris wat in dezen bedoeld wordt met 'situatie'? Hoe wordt deze lijst samengesteld? Welk deel van het verhard oppervlak zal hier naar verwachting onder vallen? Zij verzoeken de staatssecretaris om de Kamer te informeren over de lijst van uitzonderingen en de gevolgen voor het milieu van deze lijst.

De nota 'Gezonde Groei, Duurzame Oogst' kondigt aan dat de lijst met uitzonderingen in 2014 wordt opgesteld, in samenspraak met betrokkenen. Het begrip betrokkenen moet ruim worden opgevat. In ieder geval worden betrokken de branche-organisaties voor de dienstverlenende sectoren (loonwerkers, hoveniers, groenvoorzieners), producenten, terreinbeheerders, waterbeheerders (met inbegrip van de drinkwaterbedrijven) en wetenschappelijke instellingen.

Naar verwachting bestaat slechts in bijzondere omstandigheden noodzaak voor plaatsing op de lijst met uitzonderingen. Volgens de uitgangspunten van geïntegreerde gewasbescherming worden achtereenvolgens preventieve, niet-chemische en uiteindelijk chemische maatregelen getroffen om de plaag of ziekte te bestrijden. Volgens het rapport 'Inventarisatie onkruidbestrijding op verhardingen' zijn niet-chemische technieken in beginsel even goed toepasbaar als chemische technieken. Toepassing van chemische gewasbescherming kan daarom alleen in bijzondere omstandigheden aan de orde zijn. Het gaat dan om situaties waarin niet-chemische onkruidbestrijding technisch onmogelijk is en die bestrijding toch dient plaats te vinden.

Aard en omvang van de uitzonderingen zijn nog niet bekend. Het betreft een lijst met een technisch objectief karakter, met uitzonderingen met een geringe relevantie voor doelen van het gewasbeschermingsbeleid. Bij het opstellen van de lijst wordt in ieder geval rekening gehouden met de korte en limitatieve lijst die de stichting Milieukeur in het verleden heeft opgesteld voor het certificaat voor Duurzaam Terreinbeheer (verhardingen). Als randvoorwaarden voor het handmatig gebruik van chemische gewasbescherming blijven de wettelijke gebruiksvoorschriften uit het toelatingsbesluit onverkort van toepassing.

Periodiek zal de lijst op zijn actualiteit worden gezien en eventueel aangepast. Ik zal uw Kamer informeren over de lijst en hoe hij is samengesteld.

Vragen van de leden van de SGP-fractie

In de Kamerbrief van 3 juli 2013 is aangekondigd dat voor een aantal toepassingen geen niet-chemische toepassingen beschikbaar zijn. De leden van de VVD-fractie en van de SGP-fractie vragen of de staatssecretaris kan aangeven waarom terreinen, waarvoor geen niet-chemisch alternatief voor handen is, handmatig bestreden dienen te worden? Wat betekent dit voor de veiligheid en arbeidsomstandigheden van de betreffende personen?

In de reactie op de eerste vragen van de leden van de VVD-fractie zijn kort de uitgangspunten van geïntegreerde gewasbescherming geschetst. Volgens de daar genoemde stappen worden achtereenvolgens preventieve, niet-chemische en uiteindelijk

chemische maatregelen getroffen om de plaag of ziekte te bestrijden. Volgens het rapport 'Inventarisatie onkruidbestrijding op verhardingen' zijn niet-chemische technieken in beginsel even goed toepasbaar als chemische technieken. Toepassing van chemische gewasbescherming kan daarom alleen in bijzondere omstandigheden aan de orde zijn. Het gaat dan om situaties waarin niet-chemische onkruidbestrijding technisch onmogelijk is en die bestrijding toch dient plaats te vinden. Het gaat dan niet om grotere oppervlakken, zodat een handmatige bestrijding voldoende is.

Het verbod op chemische onkruidbestrijding wijzigt niet de taken en verantwoordelijkheden van opdrachtgevers en werkgevers op het gebied van veiligheid en arbeidsomstandigheden. Daarnaast staat het toepassers vrij om extra persoonlijke beschermingsmiddelen te gebruiken.

De leden van de SGP-fractie vragen waarop de staatssecretaris haar conclusie baseert dat een verbod op het professioneel gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op verhardingen eind 2015 weinig vervroegde afschrijving tot gevolg zal hebben? Zij willen erop wijzen dat feitelijk sprake is van een overgangperiode van vier jaar (oktober 2011 tot november 2015), terwijl, zoals in de Kamerbrief wordt aangegeven, de normale afschrijvingstermijn vijf jaar is? Zij wijzen er ook op dat vanuit het bedrijfsleven wordt aangegeven dat na oktober 2011 voor 15 tot 20% van de machines vervangingsinvesteringen zijn gedaan.

In de brief wordt feitelijk uiteengezet dat de afschrijvingstermijn vijf jaar bedraagt en de periode tot aan inwerkingtreding van het verbod vier jaar bedraagt (september 2011 tot november 2015), zodat de economische levensduur op laatstgenoemde datum grotendeels zal zijn verstreken. In dat geval is dan beperkt sprake van kapitaalvernietiging. Overigens is niet in beschouwing genomen dat onderdelen van de apparatuur die voor chemische onkruidbestrijding wordt gebruikt, ook voor andere doeleinden (met inbegrip van niet-chemische onkruidbestrijding) kunnen worden ingezet.

Aan de aankondiging dat de motie Grashoff zou worden uitgevoerd, door middel van een verbod binnen enkele jaren⁶ is destijds ruime bekendheid gegeven. Terreinbeheerders en aannemers kunnen bij hun beslissing over vervangingsinvesteringen op het aangekondigde verbod anticiperen.

De leden van de SGP-fractie merken op dat er onduidelijkheid bestaat over de meerkosten waar gemeenten die over moeten stappen op niet-chemische onkruidbestrijding mee te maken krijgen. Wageningen UR (Van Dijk & Kempenaar; Kosten onkruidbestrijding op verhardingen; januari 2012) schat deze hoger in dan TAUW (Cuperus ea; Inventarisatie onkruidbestrijding op verhardingen; april 2013). Kan de staatssecretaris aangeven waarom zij de hogere inschatting van Wageningen UR niet deelt? Waarin zitten de verschillen tussen de twee onderzoeken? Welke consequenties heeft het naar voren halen van de datum van het verbod op chemische onkruidbestrijding op verhardingen voor de tijd die gemeenten krijgen om op zoek te gaan naar alternatieven zonder meerkosten?

Beide eerstgenoemde onderzoekers hebben gebruik gemaakt van een algemene rekensystematiek, waarmee een bedrijf zijn kostprijs kan bepalen. Dat rekenprogramma is uitgegeven door Cumela Nederland, de branche-organisatie voor de grond-, weg- en waterbouw. Over de representativiteit van de invoergegevens die de onderzoekers hebben gebruikt, bestaat discussie in de praktijk. Daarom is opdracht verleend voor een onderzoek naar de reële kosten.

Het onderzoek van het onafhankelijk adviesbureau Tauw richt zich op de kosten die daadwerkelijk door terreinbeheerders worden gemaakt, en naar kosten die uitvoerders in de praktijk hanteren. Daarnaast is ingegaan op mogelijkheden om de kosten voor

⁶ Brief van 25 oktober 2011, Kamerstuk 32372, nr. 72

onkruidbestrijding te verminderen. Een dergelijk onderzoek naar reële kosten is beter geschikt voor inzicht in de technische haalbaarheid en financiële betaalbaarheid van een maatregel.

De datum november 2015 is ambitieus. Het is daarom van belang dat terreinbeheerders zich op korte termijn informeren welke niet-chemische technieken en methoden optimaal voor hen toepasbaar zijn. Daarom worden begin 2014 bijeenkomsten gehouden waarin terreinbeheerders, leveranciers van niet-chemische methoden en technieken en andere deskundigen de prestaties, kosten en dergelijke van daar aanwezige technieken bespreken. Partijen zullen daar verkregen informatie gebruiken voor de totstandkoming van de contracten voor beheer van de openbare ruimte.

Vragen van de leden van de Partij voor de Dieren-fractie

De leden van de fractie van de Partij voor de Dieren wijzen erop dat er in Nederland maar ook in het vergelijkbare Vlaanderen al zeer veel gemeenten gifvrij beheren. Kan de staatssecretaris nogmaals uitleggen waarom de andere gemeenten, die dit nog niet gifvrij doen, zo'n lange overgangperiode wordt toegestaan?

De omschakeling van werkmethoden waarbij gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt, naar een niet-chemisch beheer vergt tijd. Beheerders moeten de methoden en technieken die voor hun terreinen het best geschikt zijn bepalen, contracten moeten worden gesloten enzovoort. Een eerdere datum dan november 2015 is praktisch en vanwege een behoorlijk bestuur niet mogelijk voor deze (duizenden) terreinbeheerders en dienstverlenende bedrijven. Chemievrij beheer op overige terreinen vergt een latere ingangsdatum van een verbod. De periode tot 2017 is voor terreinbeheerders nodig om ervaring op te doen en zo nodig innovaties in niet-chemische alternatieven te introduceren.

Terreinbeheerders mogen nog tot eind 2017 gebruik maken van glyfosaat, onder andere in bossen en parken, zo lezen de leden van de fractie van de Partij voor de Dieren. Deze leden willen graag opmerken dat de bodem van parken, tuinen en bossen bedekt hoort te zijn met planten, bij voorkeur met gewenste en/of getolereerde soorten. Deze onderste laag is van groot belang voor de biodiversiteit, kan de staatssecretaris dat bevestigen? Kan zij uitleggen hoe het mogelijk zou kunnen zijn dat er ecologisch verantwoorde herbiciden voor toepassing in het groen zouden kunnen bestaan? Deelt zij de mening van de leden van de fractie van de Partij voor de Dieren dat bossen en parken chemievrij beheerd moeten worden, en dat daar op dit moment al mogelijkheden genoeg voor bestaan, dus dat dit verbod op het gebruik van glyfosaat begin 2014 zou moeten ingaan? Zo nee, waarom niet? Kan de staatssecretaris bevestigen dat ook ter bestrijding van de eikenprocessierups er goede chemievrije technieken bestaan, zoals het tijdig opzuigen van de rupsen en hun nesten? Zo ja, welke consequenties verbindt zij hieraan?

Het beleid richt zich op een niet-chemisch beheer van recreatieterreinen, bossen en dergelijke. Deels bestaan daarvoor al mogelijkheden. Dat neemt niet weg dat de duizenden beheerders tijd moet worden geboden zich te beraden op die mogelijkheden en die in hun werkmethoden in te passen. Een termijn tot begin 2014 is daarvoor te kort.

Adequate bestrijding van de eikenprocessierups is mede van belang vanwege de grote impact van een plaag voor de volksgezondheid. Op dit moment zijn niet-chemische technieken beschikbaar. Indien die toepasbaar zijn, is chemische bestrijding niet aan de orde. Dat volgt uit het principe van geïntegreerde gewasbescherming. De stappen van geïntegreerde gewasbescherming worden geschetst in de eerste reactie op de vragen van de leden van de VVD-fractie.

De leden van de fractie van de Partij voor de Dieren willen graag weten welke chemische middelen momenteel allemaal zijn toegelaten voor toepassing in openbaar groen. Kan de staatssecretaris bevestigen dat er ook neonicotinoïden zijn toegelaten voor gebruik in

openbaar groen? Om welke middelen gaat dit dan, en heeft het Europese moratorium op een aantal neonicotinoïden daar invloed op? Klopt het dat thiacloprid momenteel gebruikt mag worden in openbaar groen? Zo ja, deelt de staatssecretaris de mening dat dit een onacceptabel risico met zich meebrengt voor de biodiversiteit – waaronder de onmisbare bijen – en de volksgezondheid, en is zij bereid om deze toelatingen in te laten trekken? Is zij tevens bereid om in afwachting van de intrekking van de toelatingen gemeenten en andere beheerders van openbaar groen op te roepen geen gebruik meer te maken van neonicotinoïden in hun terreinen? Zo nee, waarom niet?

Over de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en over bijensterfte heeft staatssecretaris Dijkema van Economische Zaken u eerder geïnformeerd. Voor een aanvulling bestaat op dit moment geen aanleiding. Het Ctgb is gevraagd om een advies over aard en eigenschappen van gewasbeschermingsmiddelen die buiten de landbouw worden gebruikt. Het advies wordt uw Kamer voor het einde van het jaar voorgelegd.

Het Ctgb is de enige instantie die in een beperkt aantal situaties toelatingen kan intrekken, bijvoorbeeld als er nieuwe inzichten zijn die aantonen dat de conclusies over de risico's van dergelijke middelen niet juist zijn (artikel 44, van de Gewasbeschermingsverordening).

De brief van 3 september 2013 heeft overigens geen betrekking op de toelating van gewasbeschermingsmiddelen tot de Nederlandse markt, maar op het duurzaam gebruik van toegelaten middelen. Op grond van de Europese Richtlijn duurzaam gebruik van pesticiden moeten beperkingen worden gesteld aan dat toegelaten gebruik.

De leden van de fractie van de Partij voor de Dieren menen dat het gebruik van glyfosaat door particulieren al per begin 2014 van kracht zou moeten gaan. Waarom wordt de ingangstermijn van dit verbod gekoppeld aan de termijn voor het gebruik van glyfosaat door gemeenten? Glyfosaatgebruik door particulieren brengt grote risico's mee voor het milieu en de volksgezondheid en er zijn voldoende chemievrije alternatieven voorhanden. Waarom mag dit gebruik nog ruim twee jaar doorgaan? Welk belang is daarmee gediend?

Bij het besluit over de ingangsdatum speelt mee dat uit oogpunt van zorgvuldig handelen, de leveranciers een bepaalde termijn hebben om lopende contracten af te bouwen en om voorraden op te maken. De periode vanaf nu tot november 2015 is naar analogie van de gebruikelijke termijnen rond toelating en gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

De leden van de Partij voor de Dieren-fractie vragen of de staatssecretaris kan aangeven welke middelen naar verwachting na ingang van het verbod op de verkoop van glyfosaat aan particulieren meer verkocht zullen worden? Deelt de staatssecretaris de mening van de leden van de fractie van de Partij voor de Dieren dat particulieren in het geheel geen chemische bestrijdingsmiddelen zouden moeten kunnen kopen? Zo nee, waarom niet? Zo ja, op welke wijze en termijn wil zij dit realiseren?

Deze vragen maken onderdeel uit van de rapportages die op dit moment uitgevoerd worden. Zodra deze rapportages afgerond zijn, worden de rapporten aan de Kamer toegezonden. De mening dat particulieren geen chemische bestrijdingsmiddelen meer zouden moeten kunnen kopen, kan niet worden gedeeld. Ter motivering zij kortheidshalve verwezen naar het antwoord op de vragen van de leden van de VVD-fractie over een eventueel verbod op het particulier gebruik van biociden.

De leden van de fractie van de Partij voor de Dieren willen graag nadere uitleg over de uitzonderingen die er toegestaan worden voor gemeenten om toch gebruik te maken van glyfosaat. Om welke uitzonderingen zal dit gaan? Wat zijn de randvoorwaarden hierbij? Kan de staatssecretaris aangeven in welke situaties chemisch beheer volgens haar onvermijdelijk is? Wat bedoelt zij precies met 'technisch onvermijdelijk'? Kan de

staatssecretaris bevestigen dat het om een limitatieve lijst van uitzonderingen zal gaan? Wie worden er allemaal betrokken bij het opstellen van deze lijst van uitzonderingen?

De nota 'Gezonde Groei, Duurzame Oogst' kondigt aan dat de lijst met uitzonderingen in 2014 wordt opgesteld, in samenspraak met betrokkenen. Het begrip betrokkenen moet ruim worden opgevat. In ieder geval worden betrokken de branche-organisaties voor de dienstverlenende sectoren (loonwerkers, hoveniers, groenvoorzieners), producenten, terreinbeheerders, waterbeheerders (met inbegrip van de drinkwaterbedrijven) en wetenschappelijke instellingen.

Naar verwachting bestaat slechts in bijzondere omstandigheden noodzaak voor plaatsing op de lijst met uitzonderingen.

Volgens de uitgangspunten van geïntegreerde gewasbescherming worden achtereenvolgens preventieve, niet-chemische en uiteindelijk chemische maatregelen getroffen om de plaag of ziekte te bestrijden. Volgens het rapport 'Inventarisatie onkruidbestrijding op verhardingen' zijn niet-chemische technieken in beginsel even goed toepasbaar als chemische technieken. Toepassing van chemische gewasbescherming kan daarom alleen in bijzondere omstandigheden aan de orde zijn. Het gaat dan om situaties waarin niet-chemische onkruidbestrijding technisch onmogelijk is en die bestrijding toch dient plaats te vinden.

Aard en omvang van de uitzonderingen zijn nog niet bekend. Het betreft een lijst met een technisch objectief karakter, met uitzonderingen met een geringe relevantie voor doelen van het gewasbeschermingsbeleid. Bij het opstellen van de lijst wordt in ieder geval rekening gehouden met de korte en limitatieve lijst die de stichting Milieukeur in het verleden heeft opgesteld voor het certificaat voor Duurzaam Terreinbeheer (verhardingen). Als randvoorwaarden voor het handmatig gebruik van chemische gewasbescherming blijven de wettelijke gebruiksvoorschriften uit het toelatingsbesluit onverkort van toepassing.

Periodiek zal de lijst op zijn actualiteit worden gezien en eventueel aangepast. Ik zal uw Kamer informeren over de lijst en hoe hij is samengesteld.

Graag krijgen de leden van de fractie van de Partij voor de Dieren meer informatie over het onderzoek dat wordt uitgevoerd naar aanleiding van een voorstel van deze leden om de verkoop van biociden aan particulieren voortaan alleen vanachter de toonbank toe te staan. Is de opzet van dit onderzoek al bekend, is al duidelijk wie dit onderzoek gaat uitvoeren en wanneer de resultaten ervan bekend zullen zijn?

Het onderzoek naar de verkoop van biociden aan particulieren alleen vanachter de toonbank is gestart en wordt uitgevoerd door Bureau KLB. De resultaten komen eind dit jaar beschikbaar.

Tevens willen de leden van de fractie van de Partij voor de Dieren graag een update vragen over de uitvoering van hun aangenomen motie om de verkoop van neonicotinoïden aan particulieren te verbieden. De staatssecretaris is verantwoordelijk voor het deel van deze motie dat gaat over de biociden met neonicotinoïden. Eerder heeft zij de Kamer geïnformeerd dat het Ctgb de risico's van biociden met neonicotinoïden voor particulier gebruik opnieuw zou onderzoeken. Kan de staatssecretaris hieromtrent al nieuwe feiten melden?

Het Ctgb is gevraagd de risico's van biociden met neonicotinoïden voor particulier gebruik opnieuw te bekijken. Het Ctgb heeft aangegeven dit jaar met een advies hierover te komen.